

Västanbladet

Medlemsblad för föreningen

GöteborgsRegionens Släktforskare

Årgång 35

2018

Nr 3

*Hvitfeldtska i fonden mellan Vasakyrkan till vänster
och Aschebergsgatans spårvagnsspår*

Innehållsförteckning nr 3 2018

- 3 Vi möts
4 Ordförande har ordet
Lisbet Rodin
6 Stiftelsen och domkapitlet och deras arkiv
8 För lite guld att skriva hem om
Otto Clemens
9 Index över uppsatserna i
Göteborgs-Emigranten 1 – 7
10 Hus och släkthistoriska skojarsspråk i nu-
tida Vasaparken
*Elisabeth Engman, MargaretaThelberg,
Eivor Andersson och Jan Andersso*
15 Sveriges regenter
16 Västsvenskar på Titanic
Claes-Göran Wetterholm
21 Passa på
22 Dyrköpt reklam för Titanic
Henry Westerberg
23 Svenska Amerika Linien
Jan Olsson
30 Titlar och tilltal
Ingela Martenius
34 Landet runt
Gunilla Brolund

Västanbladet

Redaktionskommitté:
Per Clemensson, LarsOlof Lööf och
Johan Ahlén.

Västanbladet ingår i medlemsavgiften 250:-/
år och för familjemedlem 75:- och utkommer
årligen med fyra nummer.
Ansvarig utgivare Per Liljeström

Tidningsmakare:

Christina Claeson
ch_claeson@hotmail.com
Tryckeri: Typographica Göteborg

Omslagsbild
Från Gamla Hvitfeldtares årsbok.

GöteborgsRegionens Släktforskare

MEDLEMSFÖRENING I SVERIGES SLÄKTFORSKARFÖRBUND

Styrelse

- Ordf.** Lisbet Rodin 0701-70 84 30
Hults Sörgårdsväg 13A, 436 45 ASKIM
lirodin@hotmail.com
- Vice ordf.** LarsOlof Lööf 0705-22 24 91
Erik Dahlbergsg. 4, 411 26 GÖTEBORG
larsolof.loof@gmail.com
- Sekreterare** Gunilla Brolund 0705-50 14 62
Dahlströmsg. 30, 414 65 GÖTEBORG
gunilla.brolund@gmail.com
- Kassör** Eva von Brömsen 0733-10 06 06
Tornvägen 9, 438 34 LANDVETTER
kassor.grs@gmail.com
- Vice kassör** Ewert Arwidsson 0723-13 84 15
Eva Rodhes g. 10, 411 11 GÖTEBORG
trewetrans@telia.com
- Webmaster** Lars Nyqvist, 0767-71 64 56
Trollhättevägen 12, 442 49 KUNGÄLV
webmaster.g.r.s@telia.com
- Ledamot** Johan Ahlén, 0739-97 19 16
Dockeredsvägen 14,
424 91 OLOFSTORP
johan@flygfotohistoria.se
- Ledamot** Robert Berggren, 0703-55 00 99
de Geersgatan 16, 416 57 GÖTEBORG
ordf.gbghembygd@gmail.com
- Ledamot** Johan Larsson, 0734-379317
Lillekärr Norra 32,
425 34 HISINGS-KÄRRA
johanlarsson.legacy@gmail.com
- Suppl.** Jan Forslund 0346-222 45
Ljungby Prästgård 101
311 95 FALKENBERG
janforslund@spray.se
- Suppl.** Ingela Linderå, 0738-01 92 71
Ärenprisgatan 2A, 416 52 GÖTEBORG
aliceingela@yahoo.se
- Suppl.** Barbro Majjgren 0706-44 81 48
Mästarevägen 10, 305 72 STENINGE
qpm@telia.com

Manusstopp för nr 4-2018
meddelas på hemsidan

***Inbjudan till Bohuslän samt
allt från lucia till DNA.
Här är höstens möten och lite till.***

Oktober

Landskapsdag: Bohuslän – norra delen, oktober, datum ej fastställt
Start nybörjarkurs släktforskning onsdagen 24 oktober
Släktforskarhack på stadsbiblioteket söndagen 28 oktober

November

Höstmöte 20 november
Föreläsning om Margareta Huitfeldt och nationsövergången 1658
Landskapsdag: Bohuslän – södra delen, lördagen 24 november

December

Seminarium för heraldiska konstnärer 1 december. I samarbete med Svenska heraldiska föreningen.
Lucia på GRS 13 december – lussebullar, pepparkakor

Lördagsöppet anslås på hemsidan

DNA-caféer anslås på hemsidan

Kurser i Emigrantforskning startar när antalet anmälda är tillräckligt stort

Eventuellt kurs i handskriftsläsning

Läsecirklar anordnas i mån av intresse och handledare

Ordförande har ordet

Släktforskar dagarna i Växjö har nu passerat. Mycket folk, nya kontakter och fortsatta planer inför 2021 – det är dessa dagar går av stapeln i ett 400-årsfirande Göteborg. Mer om Växjö i nästa nummer. Ny handbok presenterades – *Arkiveringshandbok för släktforskare* – om hur du skall tänka när du hanterar din släktforskning. Allt för att den skall vara användbar även för kommande generationer och är säkrad för framtiden. Den finns att köpa eller läsa i föreningslokalen. Släktforskningens dagar 2019, som vi arrangerar ihop med våra samarbetspartners runt om i Göteborg under våren, ser i skrivande stund ut att gå av stapeln på Göteborgs Stadsmuseum. Datum är dock inte fastställt ännu. Vi försöker oss på ett samarbete med Svenska heraldiska föreningen i samband med att de arrangerar ett *Seminarium för heraldiska konstnärer* i början av december. Kanske leder det till närmare kontakter framöver. På hemsidan har vi nu lagt ut listan på medlemstidningar/tidskrifter som föreningen har i lokalen. Dessa är lätt åtkomliga och du är välkommen in att läsa på plats. Arbetet med att inventera/katalogisera biblioteket fortsätter och vår förhoppning är att det skall vara klart till 2021. Vi planerar också en separat presentation av de släktutredningar som finns – både i form av antavlor och som publikationer eller häften. Du är välkommen att delta i det arbetet. Kom gärna med egna idéer och tankar – tillsammans kan vi göra mycket och vi har en gedigen plattform att arbeta från. Hälsar er ordförande

Lisbet R

Strömstad

Mölndal

Borås

Exempel på olika vapensköldar

A VENYNS FOTKLINIK

FOTEN I CENTRUM

Välkommen till en av de äldsta Fotklinikerna i Göteborg (etabl 1942) !

Vi erbjuder medicinsk fotvård, vårtfrysning, benvaxning, manikyr och fot/benmassage.

Vi i har även försäljning av presentkort och diverse produkter.
En fika och ett leende ingår alltid ! - Se våra fina omdomen på Eniro.se !

Jessica och Tove

Boka tid på tfn: 031-16 92 87 - Geijersgatan 16, Göteborg

FISK i FOCUS AB

Måndag 9 - 18 Tis - Ons 7 - 19

Tors - Fre 7 - 20 Lördag 7 - 18

Söndag 12 - 18

031-703 05 25

0709-42 33 01

fiskifocus.se

Stiften och domkapitlet och deras arkiv

Biskopens och domkapitlets uppgifter

Sedan långt tillbaka har biskopen haft fyra huvuduppgifter:

- Den pastoralala uppgiften: att vara uttolkaren av den rätta tron och att vara prästernas själavårdare.
- Vignings-, installerings- och utnämningssuppgiften: att inviga kyrkor, installera kyrkoherdar och prästviga präster.
- Uppsikten över församlingarna, vilken i första hand skedde genom visitationer.

Gränsen mellan biskopens och domkapitlets uppgifter är svår att dra. Uppgifterna har under tidernas lopp förändrats. I huvudsak har domkapitlets ärenden fördelats på fyra grupper:

- Ärenden rörande kyrkoväsendet, t.ex. förläggning av gudstjänster, kyrkobyggnande, anläggning av kyrkogårdar, kyrklig indelning, tjänstefördelning.
- Undervisningsärenden, t.ex. skolreglementen och lärarval.
- Domstolsärenden, t.ex. ämbetsbrott av präst och äktenskapsbrott.
- Ärenden rörande förvaltningen av den kyrkliga egendomen.
- Äktenskapsmål och kyrkotaktsärenden upphörde praktiskt taget under början av 1900-talet.

Domkapitlets protokoll Lektor Dahlgrens register

Vi som studerar domkapitlets arkiv i Skara stift har osedvanlig tur. Här finns nämligen ett fantastiskt hjälpregister som lektor Sven Dahlgren färdigställde 1892 efter ett livslångt arbete. Det omfattar person-, ort- och sakregister till alla domkapitlets protokoll från 1639 till 1874. Det är en utomordentlig hjälp att kunna slå i hans register. Av rubrikernas i registret över 1690-talet får vi en bild av vilka ärenden som domkapitlet handlade: "Barn (mord på, förbrant), Begravning, Bibel (nyinköpt för varje kyrka), Bibliotek, Blodskam, Dödsfall bland prästerskapet, Fattigstugor, Främmande tro, Gudstjänstordning, Hemlig beklännelse, Hädelse, Klagomål (för mässfall, präster i slagsmål, försupen präst, sabbatsbrott), Kollekter, Krigsfolk, Kronotonde, Kungliga brev, Kyrkobuller, Kyrkoböcker, Kyrkotagning, Likstol, Lägersmål, Mordförsök, Nattvarden, Nådeår, Ringning, Sabbatsbrott, Skolväsende, Studentpenningar, Syner, Tidlag, Tjuvnad, Vantro, Vidskepelse, Visitationer, Åtgärder mot oseden att svärja, Äktenskapsmål (bruten trolovning, giftermål mellan blodsförvanter, tillstånd för nytt äktenskap när make rymt)". I registret till en

protokollsbok från slutet av 1800-talet finns många av rubrikerna kvar från 1600-talet, men nya har tillkommit, t.ex. "Folkskoleseminarium, Fångvård, Laga skifte (där prästgårdar var inblandade), Lasarettsmedel, Åtgärder mot mormoner (!)".

Äktenskapstrassel i Varola

När vi nu har ett så förnämligt register är det naturligt att först söka på ortnamnet "Varola". Det visar sig att Varola förekommit i många olika sammanhang genom åren. Ett par mänskliga öden skymtar förbi i protokollen för 1720. Det kan tyckas som om de äktenskapliga bekymren för ryttare Anders Monsson Friman och hans hustru Anna Andersdotter mer hör hemma i släkt- och personforskningen. Men samtidigt illustrerar dessa korta notiser så väl de omstörtande följder som de stora karolinska krigen kunde ha för människorna.

Maken förblir borta i fångenskapen och hustrun måste klara sin försörjning. När det ser ut som om mannen tänker bli kvar borta i Ryssland, vill hustrun gifta om sig, men hon måste gå till biskopen och domkapitlet med sin begäran (Skara domkapitels protokoll, A 1:31, 1720 27/7).

Torestorp – ett gränsfall

Ett segdraget ärende genom århundradena gäller vart Torestorp vid gränsen mellan Varola och Edåsa socknar ska höra. Redan i ett protokoll 1652 tas ärendet upp, men inte förrän i januari 1885 sker överflyttningen av Torestorp från Varola till Edåsa. Det kungliga brevet om detta är daterat den 27 juni 1884. Tala om kvarnar som mal långsamt!

Anno 1626

Skara domkapitel (F, P, R) EVI:90:1
(1626-1740) Bild 30 (AID: v903575.b30,
NAD: SE/GLA/12487)

För lite guld att skriva hem om

Brev från en son till sin fader 1898:
Everette, Nov. 27 1898

Käre Far!

Hur kan det vara att jag icke hört från någon af eder der hemma, sedan Far sände penningarne. Jag skref strax efter jag fick dem från Riverside Cal. och satte min address till Skagway, Alaska, men fick aldrig något svar. Jag gick upp så långt som Cilicoot pass, men hade att vända tillbaka, ty jag förlorade allt jag hade in en snöslide. Der var fem män dödade på samma gång. Jag gick tillbaka ner till Seattle och tog en båt för Dawson, men när vi kommo upp till St Michael kunde vi inte komma längre, ty floden hade redan tillfrusit, så att jag hade att komma tillbaka. Jag stannar här för vintern och skall antingen försöka min lycka upp der igen till våren eller också gå tillbaka till New York. Jag skall betala Far igen i april hvad jag lånade. Om Far har skrivit sedan så måste brevet kommit förlorat, ty jag har inte fått något svar till mitt. Jag skref till Emil (brodern) på samma gång men fick aldrig något svar. Om Far har hans address så skicka den till mig, ty han skref sista gången, att han ämnade sig till Alaska, men jag kan säga, att der är inte en utaf 10.000 som ens förtjenar expenserne. Förra året och sista sommaren var der åtminstone 300.000 man, som gick till Alaska och allt guld, som har kommit derifrån, är värderat åt 6 millioner dollars eller tjugo dollars per man. Hur står det till derhemma? Jag hoppas att ni alla hafva helsan. Vi hafva ett besynnerligt klimat här, ty det regnar hvarje dag hela vintern, men man behöfver endast gå öfver de Cascade-bergen för att komma i tio till tjugo fot af snö. Om jag går tillbaka till N.Y. så ämnar jag resa ner till Porto Rico, ty jag tror, att det skall bli ett bra land nu americanarne hafva tagit det. – Ja, nu har jag intet mera att skriva om, så jag vill sluta med att önska eder alla en glad och lycklig Jul.

Fars tillgifne son

Otto Clemens

Everett

Wash.

United States.

Skrif strax.

Otto Clemens avhördes ej efter detta brev. Han dödförklarades 1920.
(Brevet i privat ägo).

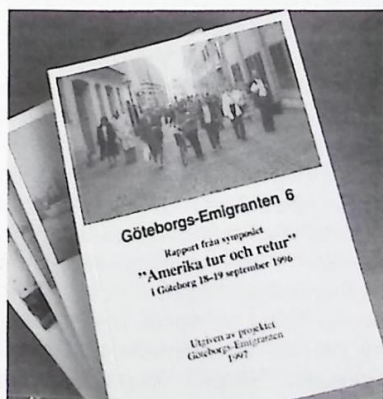
Index över uppsatserna i Göteborgs-Emigranten 1 – 7

Det börjar nu efter 35 år bli dags att avveckla projektorganisationen Göteborgs-Emigranten och överföra forskningen till den löpande verksamheten. Projektet startades 1983 på Gunnel Bogärdes initiativ.

Forskningsprojektet Göteborgs-Emigranten är ett samarbete mellan Riksarkivet Landsarkivet i Göteborg (arkivmyndighet och -depå för Göteborgs och Bohus län, Älvsborgs län och Skaraborgs län), Historiska institutionen vid Göteborgs universitet, Göteborgs kommun (Göteborgs Stadsmuseum) och Riksföreningen Sverigekontakt. Projektets mål är att dokumentera och beskriva Göteborgs migrationshistoria genom registrering av emigranter och immigranter, insamling av emigrantminnen samt intervjuer med Göteborgsemigranter. Excerpering av de göteborgska kyrkböckernas utvandrare fram till 1950 gjordes av volontärer från Sverigekontakt och Västra Sveriges Genealogiska förening (Göteborgs Regionens Släktforskare), vilka skapade databasen EmiBas, som först registrerades på pappersformulär, och sedan överfördes till datormedium (ADB) för att idag finnas digitalt tillgänglig i databasen EmiWeb på Internet.

Forskningsrapporterna är ett smörgåsbord av intressanta emigrantföreteelser: olika stadsdelars utvandring, återvändarna, utvandrarsträket Sillgatan (Postgatan) emigrantagenten Bröderna Larssons verksamhet, de avfotograferade amerikanska kyrkoarkiven, den svenska kolonin i Delaware (1638-1655), nya Tull- och packhuset, intervjuade utvandrare, med flera uppsatser. Tyngdpunkten ligger på Amerikautvandringen men Brasilienfararna behandlas i en uppsats med ett personregister. Hela volymen 6 innehåller rapporter från symposiet "Amerika tur och retur" som hölls i Göteborg 18 – 19 september 1996.

**Registret i sin helhet finns att
läsa hos GRS**

Hus- och släkthistoriska skojarspår i nutida Vasaparken

Från en bit in på 1800-talet till århundradets slut, var delar av nutida Vasaparken bebyggd med småhus av enklare slag. Dessa beboddes av en stor mängd familjer och singlar. Bland dem fanns syskonen Augusta och Adolf Andersson - farmor respektive farfar till oss ättlingar som skriver detta. Syskonens föräldrar var Andreas Anderson och Olena Petersdotter med ursprung från Tjörn och år 1870 nygifta i Domkyrkoförsamlingen. Förutom Augusta och Adolf fanns ytterligare fyra barn i familjens bostad i Skojarbacken. Detta var förr benämningen på Vasaparken. Parkområdet kan ses på en Göteborgskarta från 1860, inklusive den dåtida bebyggelsens placering. Skojarbacken/Vasaparken ses i övre högra fjärdedelen av kartbilden här ovan. I bildens högra kortsida löper "Kalfgatan" in och sträcker sig från öster i riktning västerut. Den motsvaras ungefär av nutida Engelbrektsgatan, grovt sett från cirka Vasakyrkan och mot nutida Aschebergsgatan. Ungefär mitt på kartbilden mynnar Kalfgatan i en trevägskorsning och i vinkeln till höger om korsningen ses en klunga rödfärgade rektanglar och kvadrater som representerar huskroppar. Tar man utgångspunkt från huskroppsansamlingen och sedan tittar en liten bit uppåt mot kartans övre del ses ett större hus med beteckningen "skola". Läget för den motsvaras i nutid av området strax

bakom Vasagrillen vid Vasaplatsen. Till höger om bostadshus och skola breder parkens grön- och bergsområde ut sig. Skojarbackens bebyggelse, från cirka 1790 till slutet av 1800-talet var alltså egentligen begränsad till en knapp fjärdedel i sydvästra hörnet av dagens Vasapark, där nutida Engelbrektsgatan och Aschebergsgatan korsar varandra.

I släkten kunde det ibland nämnas att farmor Augusta som barn bott i Skojarbacken och detta sas med ett aningen spefullt litet leende och i halvt skämtsamt ton. Det var liksom en smula vågat och humoristiskt att "skoj" kunde förknippas med förvisso generösa, men också allvarliga farmor, som visste att utöva auktoritet i släkten. Det har genom alla år, för några av oss ättlingar, funnits anledning att passera Vasaparken nästan precis hur ofta som helst och en flyktig tanke har inte sällan sänts till Augustas barnförflutna där, men det

har kännetecknats av något synnerligen lösryckt, diffust och oprecist. När vi nu på äldre dagar fördjupat oss i släktforskning kom ett tillfälle att försöka ta reda på mer om farmor Augustas och farfar Adolfs släktlinjer och historia. Döm om förvåningen då vi med bl a kyrkoböcker, kartor och historiska foton från Stadsmuseets databas Carlotta som underlag upptäckte att innebörden av tidigare ordknappa "farmor bodde som barn i Skojarbacken" i själva verket innefattade drygt ett och halvt decennium (1870-1887). Dessutom var det nu möjligt att identifiera bostadens placering och utseende även om det ju saknas minnesplakat i parken över dess historia. Sett i ljuset av områdets nutida helt centrala läge kan det väl betraktas som tämligen unikt att här faktiskt i förgången tid funnits en mängd bebodda hus. Här vandrade vår farmor och farfar med föräldrar och syskon samt åtskilliga andra boende dagligdags över kullarna. Skulle syrenbuskarna som nu pryder parkhörnet, kunna vara lämningar från forna trädgårdstäppor? Skojarbacken beskrivs av Göteborgsskildraren C.R.A. Fredberg drastiskt, som ett socialt utsatt område "med namn efter det vilda och otyglade busliv som rådde där". Men det var tydligen också så att folk som var på väg hem från stadens krogar stannade till i backarna för att "slåss och spela kort" m.m. Vad beträffar dem som bebodde husen får förmodas att det också fanns inslag av hederligt folk, men vilka inte hade råd att bosätta sig i stadskärnan innanför Vallgraven. Några nedslag på olika ställen i en av Domkyrkoförsamlingens kyrkoböcker (t ex AI:a 24, 1883-1890)

visar att en påfallande andel av familjefäder i Skojarbackens hus registreras med arbetar- eller hantverksyrken i stor variationsrikedom (mer än tjugo olika slag) och kvinnor kunde arbeta som t ex fabriksflicka, piga och wäfverska. Tryggt ser det också ut i och med att det fanns poliskonstaplar bland de boende. Kyrkoboksregistreringen ger helt enkelt intryck av hårt arbetande människor. Husen, beskriver Fredberg, hade mest karaktären av kåkar - det finns flertal fotografier av hus i del III av hans bok "Det gamla Göteborg". Å andra sidan kan nog många bostäder på vår svenska landsbygd inte sällan ha sett ut på liknande sätt som i Skojarbacken under 1800-talet.

C.R.A. Fredberg har också skildrat tillståndet i Skojarbacken på ett mera försonande sätt:

"I mina pojkar var det nog så pittoreskt omkring Landaledet (1860 benämnd Kalfgatan) som låg ungefär där Engelbrektsgatan drager förbi Vasaparken. Där låg Skojarbacken med sina kullar och ängsbackar, där öppnade sig små hagar vid husen...."

En karta från 1888 - där Aschebergsgatan enligt 1866 års stadsplan ses inlagd - ger hjälp att bättre zooma in bebyggelsen och bidrar också till att precisera adresser, till vilka man i kyrkoböcker kan koppla familjer och personer som bodde i denna del av rote 12. Nuvarande Engelbrektsgatan, tidigare Kalfgatan, går precis utanför bildens nedre långsida.

Huskropparna med beteckningarna 101 A-L på kartan är alltså placerad i sydväst hörnet av Vasaparken.

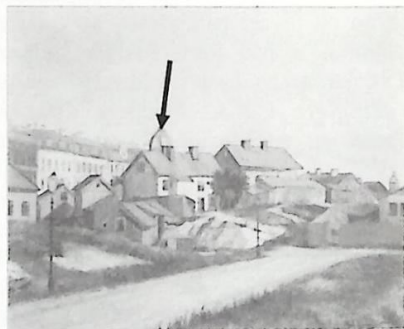
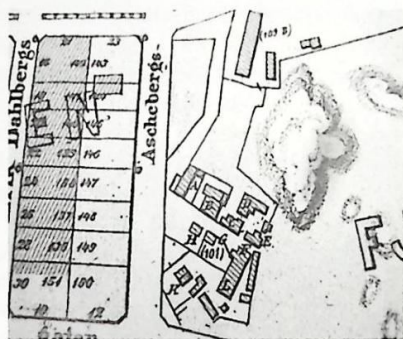
Våra anfäder bebodde hus 101 L (L och F är egentligen två byggnader, men har på kartan förts ihop som en) i rote 12. Drygt 140 år efter farmor Augustas och farfar Adolfs födelser har det alltså varit möjligt att mera exakt identifiera var de växte upp. Även utseendet på byggnaden finns dokumenterat genom en konstnärs varsamma tolkning av husområdet. Mitt i bild till höger ses två större trähus med vardera två skorstenar.

Det hitersta av dessa hus motsvaras av kartans och kyrkoböckernas husnummer 101 L och beboddes alltså av våra anfäder. Även en moster till Augusta, Adolf och deras syskon, flyttade så småningom in, men då i hus 101 F, den bortre byggnaden. Notera åter del av Aschebergsgatan till vänster samt kupolen på Vasagatan 23 (pilen).

Sociala motsättningar lär ha förekommit mellan boende i de nybyggda stenhusen utefter Aschebergsgatan (uppbyggda cirka 1888) samt inneånarna i Skojarbackens kåkar. I och med stadsplanens realiserande kom så Skojarbacken att under 1890-talet omvandlas till Vasaparken. Våra anfäder flyttade från Skojarbacken 1887 och farmor Augusta och farfar Adolf måste alltså ha fått se sin barndomsmiljö jämnad med marken

Men vi fann spåren av dem och familjen i Skojarbacken. Fram till för några år sedan fanns också en restaurang som bar detta namn i hörnet Aschebergsgatan-Vasakyrkogata

Restaurangen på platsen heter nu Levantine (red. Anm.)

GhmB: 11937

Avbildningen är hämtad ur Stadsmuseets databas Carlotta. Konstnären är Robert Ljungqvist och tavlan har skänkts år 1944 av en Carl Blidberg.

Ur social synpunkt verkar uppväxtmiljön i Skojarbacken knappast ha varit idealisk, i alla fall inte om man skall tro Fredberg. Men Tjörnparets sex barn klarade sig utan påtagliga negativa effekter av förmodad otrygghet i Skojarbacken under uppväxten. Familjefadern arbetade först som fabriksarbetare och senare som plåtslagare på Lindholmen och något ekonomiskt överflöd var det knappast fråga om.

Tjörnparet Andreas Andersson och Olena Petersdotter med sex barn födda perioden 1870-85 och boende i Skojarbacken mellan 1870-1887

Alla barnen valde "arbetslinjen" - för att använda ett politikeruttryck från modern tid - d.v.s gick ut i förvärvslivet och försörjde sig själva. Augusta kom att arbeta som piga ett par år tills hon ingick äktenskap med en bokbindare och med denne fick fyra barn. Adolf bildade familj och fick tre barn och försörjde sig och familjen som maskinist. Samma yrke hade ytterligare en bror, som dessutom tog examen vid navigationsskolan i Göteborg. Den yngste brodern blev rörläggarförman på Lindholmen. En syster arbetade på bokbinderiet Wezäta Melin. Den yngsta systemen blev utbildad sömmerska, men "omskolade" sig genom utbildning vid Frälsningsarméns krigsskola i

Stockholm och steg i graderna till major. Det kan väl ses lite som ett ödets ironi att otrygghet och otillräcklig skötsel i viss mån fortsatt att förknippas med Vasaparken (spår av Skojarbackstid.....?) långt efter det att husen där revs. Parkområdet var t ex under debatt i GP sommaren 2016 (160707 Jan Jörnmark; 160808 Adam Cwejman). Det är frestande att fundera över hur förhållandena skulle kunnat te sig dag om man behållit området med småhus i Skojarbacken. I nutid skulle de förstås vara renoverade eller nybyggda och p g a sin centrala placering i staden betinga värden på mångmiljonbelopp och parkområdet skulle sannolikt vara välskött och fritt från social oro. Det bör framhållas att under 2017 genomfördes positiva förändringar i området, bl a med några nya parkbänksgrupper. Vore det en idé att i

Vasaparken sätta upp några minnes tavlor med kartor och bilder över en historisk gammal bebyggelse som sträckte sig över cirka ett sekel?

Elisabeth Engman, MargaretaThelberg, Eivor Andersson och Jan Andersson

Del av Aschebergsgatan, nr 3-9, och vid kupolen (pilen) är adressen Vasagatan 23. Bilen kör utefter Engelbrektsgatan.

Området kring Aschebergsgatan så som det gestaltades på en äldre ekonomisk karta ifrån 1935 Källa Lantmäteriet.

Sveriges regenter

Erik Segersäll	970
Olof Skötkonung	995
Anund Jakob	1022
Emund Gamle	1050
Stenkil	1061
Erik Hedningen och	
Erik Stenkilsson	1066
Hallsten	1067
Anund Gårdske	1070
Håkan Röde	1075
Inge d.å.	1079
Blot-Sven	1084
Erik Årshäll	1087
Filip	1110
Ragnvald Knaphövde	1125
Magnus den starke	1125
Sverker d.ä.	1130
Erik den helige	1156
Magnus Henriksson	1160
Karl Sverkersson	1161
Knut Eriksson	1169
Sverker Karlsson	1195
Erik Knutsson	1208
Johan Sverkersson	1216
Erik Eriksson läspe och halte	1222
Knut Långe	1229
Valdemar Birgersson	1250
Magnus Ladulås	1275
Birger Magnusson	1290
Magnus Eriksson	1319
Erik Magnusson	1356
Håkan Magnusson	1362
Albrekt av Meckelburg	1365
Margareta	1389
Erik av Pommern	1396
Kristofer av Bayern	1440
Karl Knutsson	1448
Kristian I	1457

Erik XIV:s krona i det från originalutseendet förändrade skicket före år 1970. (Källa Wikipedia)

Sten Sture d.ä.	1479
Hans	1497
Svante Nilsson Sture	1504
Sten Sture d.y.	1512
Kristian II	1520
Gustav I Vasa	1521
Erik XIV	1560
Johan III	1569
Sigismund	1592
Karl IX	1599
Gustav II Adolf	1611
Kristina	1632
Karl X Gustav	1654
Karl XI	1660
Karl XII	1697
Ulrika Eleonora	1718
Fredrik I	1720
Adolf Fredrik	1751
Gustav III	1771
Gustav IV Adolf	1792
Karl XIII	1809
Karl XIV Johan	1818
Oskar I	1844
Karl XV	1859
Oscar II	1872
Gustav V	1907
Gustav VI Adolf	1950
Carl XVI Gustaf	1973

Västsvenskar på Titanic

När Titanic den 10 april 1912 lämnade Southampton fanns det plats för över ettusen passagerare till och hon var lastad till en sjättedel av sin gods-kapacitet. I efterhand har hon fått en status som inget fartyg kan konkurrera med och få enskilda händelser i mänsklighetens historia kan leva upp till den berömmelse Vita Stjärnlinjens då största fartyg har nått. Det fanns 123 svenskar och svenskamerikaner ombord, de flesta reste tredje klass. På så sätt kom svenskan att bli det näst största språket bland passagerarna efter engelskan och de nordiska passagerarna var nästan en tredjedel av hela tredje klass. Från Västsverige reste ett tiotal personer, förutom de som reste från västra Skåne och Västergötland. De flesta omkom och endast ett fåtal hittades.

Henrik Kvillner

En av dessa var Henrik Kvillner i andra klass. Han hade varit en typisk klassresenär och hette ursprungligen Johannesson. Han hade slitit hårt för att uppnå sin ingenjörsexamen, som

han slutligen fick 1907. Då bytte han namn till Kvillner efter sockennamnet Quille. Han fick anställning på Trollhätte kanalverk som en av de yngsta ingenjörerna där på linjebyggnadsbyrån och fick ett statligt stipendium för att studera järnkonstruktioner i USA. Kvillner var förlovad med Signe Kjellberg i Göteborg och de hade planerat att gifta sig när han kom tillbaka. Hon hade vinkat av honom vid Calypso som skulle gå till Hull där tåg väntade.

På Nordsjön bekantade Henrik sig med syskonen Kurt och Dagmar Bryhl från Skara och Dagmars fästman Ingvar Enander från Göteborg. Det var således ett litet sällskap på fyra svenskar som kom att hålla ihop på Titanic och som alla reste andra klass. Henrik ansåg att både maten och i synnerhet kaffet lämnade mycket övrigt att önska i England och i ett brev till Signe den 9 april 1912 skriver han att "kaffet är alldeles odrickbart. Hoppas att få det bättre ombord på atlantbåten." Detta var dagen innan Titanics avfärd och man var inkvarterad på hotell, något som ingick i biljetten. Han var på väg till en adress i New Jersey, men vart han sedan ämnade sig är inte känt. Hans resesällskap, syskonen Bryhl liksom Ingvar Enander var på väg till Bryhls farbror Oskar Lustig i Rockford Illinois, och kanske skulle de bli kvar i USA. Ingvar studerade till agronom men varken hans eller

Dagmars engelska var imponerande och därför följde Kurt med som kunde språket. Från Orust reste tre kamrater, Oskar Olsson, Sandel eller Samuel Niklasson och Karl Johan Johansson som liksom Olsson varit i USA tidigare.

*Samuel
Niklasson Sandell*

Han hade kommit tillbaka till Sverige 1911 och på nyårsafton gifte han sig med fästmön Maria Abrahamsson. Det var dock dåligt med arbete i Bohuslän och Olsson skrev till sin förre arbetsgivare, kapten Petersen på Bulgarien. Petersen lovade honom anställning igen och därmed for han, om än med tanken på att snart återvända till Maria.

Carl Robert Carlsson

Karl Johan var stukatör och hade levt i Duluth, Minnesota sedan 1903. Han kom tillbaka till Orust och Myckleby för att förlova sig med sin ungdomsförälskelse Elizabeth Olsson och de skulle ha rest tillsammans. Emellertid övertalades han att resa tidigare med Olsson och Niklasson, fästmön skulle ansluta senare. Dessa tre reste tredje klass men Niklasson köpte av okänd anledning sin biljett i England. På så sätt kom han inte att registreras som svensk medborgare i Vita Stjärnlinjens listor eller den amerikanska senatslistan över Titanics passagerare. Kanske var det ett sätt att undgå de svenska utvandringslagarna då en Englandsresenär inte var emigrant i lagens ögon. Oskar Olsson var sjöman och var på väg att ta hyra på ett fartyg på de stora sjöarna där han tidigare arbetat.

Från Halland reste bland andra Carl Robert Carlsson, ursprungligen från Vessigebro där föräldrarna ännu bodde. Han hade arbetat som hyrkusk i Falkenberg men låg därefter värvad som soldat i Göteborg. Han reste tillsammans med vännen Nils Hilding Jönsson från Tågarp vid Falkenberg och de tog vägen via Köpenhamn. Där visste de att man kunde inhandla färdhandlingarna utan nosiga svenska myndigheters tillstånd. Kanske var det så att Carlsson reste från sin militärtjänstgöring – unga män måste ha tillstånd av de militära myndigheterna för att få emigrera och resehandlingarna i Köpenhamn var därför ett utmärkt sätt att komma ut ur landet utan

tillstånd. En annan ung man som också reste via Köpenhamn var John Viktor Bengtsson från Fagered i Halland. Han hade varit sågverksarbetare, hade deltagit i järnvägsbygge i Danmark men sedan bestämt sig för att utvandra till Illinois där två bröder redan bodde. Wilsonlinjens Calypso avgick från Göteborg på långfredagen den 5 april 1912 och de flesta Titanicsvenskarna fanns med på denna resa. När hon anlände till Hull på Englands östkust vidtog en tågresa via London till Southampton där Titanic låg sedan den 4 april. Många hade biljetter till andra fartyg, men en strejk i brittiska kolgruvor med påföljande kolbrist gjorde att de alla överflyttades till Titanic, vars jungfruresa man inte ville försinka. Agnes Sandström som var på väg hem till San Francisco med sina döttrar Beatrice och Marguerite var en av dem, men när hon kvitterade ut den nya biljetten sa tjänstemannen till henne att det skulle hon inte oroa sig för, "för den båten är osänkbar!"

Mitt på dagen den 10 april avgick Titanic för att anlöpa Cherbourg på den franska västkusten och sedan Queenstown (idag Cobh) på Irland. Mycket post gick både ombord och iland och detta var sista möjligheten att skicka en hälsning hem till familj och vänner. Carl Robert Carlsson tog den chansen och skickade ett stort vykort hem till sin far Emanuel Carlsson i Vessigebo. "Båten är mycket stor" skrev Carl "och han rör sig inte för vågor stora som husalängor". Han berättade att där var folk från många

länder, att allt gått bra och avslutade med orden "Ni tror nog vi har det svårt och tråkigt, men hade jag visst det gick så bra hade Anna fått följt med. Adjö" Anna var hans syster.

Alla dessa ensamresande män i tredje klass inkvarterades enligt gällande regler längst förut och långt ned på Titanic. Ensamresande kvinnor i samma klass, liksom familjer fanns längst akterut. Detta var det sentida edwardsianska samhället och ingenting fick hända! Olycksnatten den 14 april låg de flesta och sov. Titanic kolliderade med isberget klockan 23.40 och till en början rådde stor förvirring. För männen i tredje klass stod det klart mycket snart att något allvarligt inträffat när vatten började tränga in i deras hytter. I vissa hytter sipprade vattnet in, i andra störtade vattenmassor in och man fick fly hals över huvud. Man tog sig så långt akterut det gick genom den långa korridoren på E-däck som gick genom hela fartyget. Mängder av människor trängdes ihop i salonger och rökrum och det var först när stewardar samlade ihop grupper och guidade dem upp till båtdeck, som passagerare i tredje klass fick en chans till räddning.

Titanic var som en enorm ställabyrint och för en vanlig passagerare i tredje klass var det väldigt svårt att både hitta rätt och hitta upp. De allra flesta lyckades inte eller så tog det för lång tid. För Alma Pålsson som reste ensam med sina fyra barn tog det för lång tid att klä barnen och när hon till

slut kom upp på däck hade alla båtar gått. Det är nästan bara i de fyra sista stora båtarna på styrbords- respektive babordssidan man finner tredjeklasspassagerare. De kom upp i slutskedet och då var det för de allra flesta redan försent. Många tvekade, det var tämligen kaotiskt, andra tog chansen och hoppade ned i en. En av dem var Severin Svensson från Knäred. Han var 14 år gammal och förstod inte ett ord engelska men hade lyckats ta sig upp på däck. Han försökte få plats i två båtar men nekades att stiga i. Vid den tredje, som var på väg att firas, såg han sin chans och hoppade ned i båten. Det blev hans räddning.

Av de tre från Orust var det endast Oskar Olsson som överlevde. Han förlorade allt han ägde men kunde i New York skicka ett telegram hem med orden "Saved. Oskar" Han missade sin hyra på Bulgaria men fick plats på ett av rederiets andra fartyg som gick på grund och sjönk. Oskar, som hoppat i vattnet från Titanic fick nu göra samma sak igen och räddade sig i bara underkläderna. Därefter fick han problem med både mage och nerver.

Oskar kom dock alltid att känna skuld inför sina två reskamraters död, han ansåg att han lockat med dem till Amerika och att det var hans fel att de omkom. Han kom tillbaka till Sverige 1918, arbetade som riggare på Allmags varv och drev senare pensionatsrörelse tillsammans med sin hustru. Han avled den 5

april 1967 på Trolltorps ålderdomshem på Orust, nästan på dagen 55 år sedan han kommit till Southampton och beskadat Titanic.

Syskonen Bryhl, Ingvar Enander och Henrik Kvillner hade stått vid båt 12 på babordssidan. Dagmar hade varit så nervös att hon kommit upp i sina röda damtofflor, Ingvar gav henne hennes skor innan hon klev i båten och stoppade de röda tofflorna i sin rockficka. Själv hindrades han och de andra männen att följa Dagmar i båten. Vakthavande styrman tolkade regeln "kvinnor och barn först" som "endast kvinnor och barn". Båt 12, som kunde ta 65 människor firades och rodde bort med 28 människor. Regler är till för att upprätthållas. Ingvars far Wilhelm Enander skrev ett förtvivlat men underdånigt brev till Utrikesdepartementet där han undrade om sonens lik möjligen dykt upp. I en ficka, skrev han, kunde det finnas ett par röda damtofflor och fann man ett sådant lik var det Ingvar Enander man funnit. Man fann dock aldrig Ingvar, han var och förblev borta.

Henrik Kvillners lik hittades, hans kropp fick nummer 165 och han begravdes på Fairview-kyrkogården i Halifax den 10 maj 1912. Hans tillhörigheter återsändes till system, hans fästmö Signe fick understöd men aldrig något skadestånd eftersom de inte varit gifta. Hennes liv, liksom många andras föll samman och de lämnades att leva med traumat efter katastrofen. För inte alltför

många år sedan och på initiativ av amerikanska släktingar till Karl Johan Johansson uppfördes på Myckleby kyrkogård en minnestavla över honom, ett av få minnesmärken i Sverige över tidernas mest kända fartygskatastrof.

Claes-Göran Wetterholm

RMS Titanic

A-ANTIKVITETER

KÖPER - SÄLJER - BYTER
MYNT, FRIMÄRKEN, VYKORT, ANTIKVITETER

Sune Andersson

Bost. 031/87 55 77
a-antikviteter@telia.com

Södra vägen 75
412 54 Göteborg

Tel. 031/18 14 55
Mobil 0703/18 14 55

**Bläck och Toner
för din Skrivare
Original, Pirat och
Återfyllda
pappershornan.se**

**Pappershörnan
Aschebergsgatan 40
411 33 GÖTEBORG
031-20 42 06**

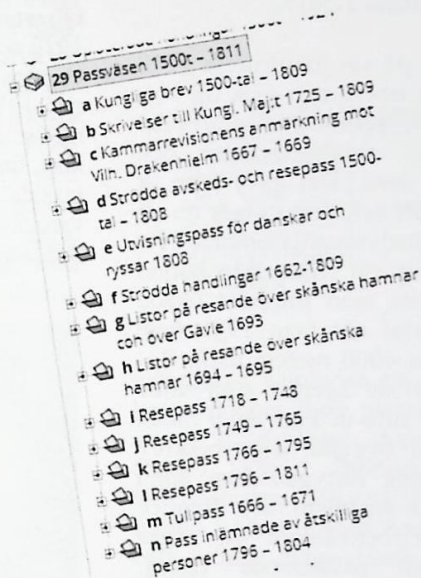
Passa på

På Riksarkivet i Marieberg och i Arninge finns en mängd intressant material. Bland annat passhandlingar. Passhandlingar under 1770- och 1800-talet.

Pass för inrikes och utrikes resenärer utfärdades under 1700- och 1800-talet av landshövdingarna i länen eller av överståthållaren i Stockholm. **Passjournaler** framväxte därför på landskanslierna och hamnade till slut i landsarkiven. Även uppgifter om av magistrater eller kronobetjänter utfärdade pass kom till länsstyrelsearkiven.

(Källa Riksarkivet)

En sökning på den Digitala forskarsalen och **passväsen** visar på mycket spännande saker. Detta material förvaras i Marieberg i Stockholm så det blir att ta sig dit för att kika på materialet.

Den välrotade blomsteraffären i Vasastan frösäddes redan 1912.

Med gröna fingrar & spirande inspiration hittar ni hos oss.

Välkommen till oss på hörnet av Aschebergsgatan & Engelbrektsgatan.

Instagram: la fleuriste eller www.lafleuriste.se

Tel. 031-711 20 82

La Fleuriste

ART FLORAL DEPUIS 1912

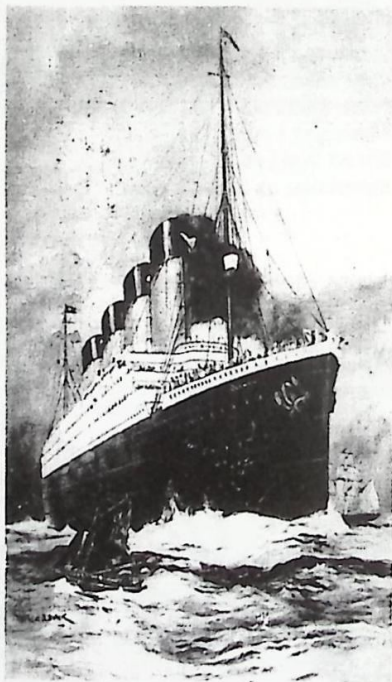
Dyrköpt reklam för Titanic

Text: Henry Westerberg
Artikeln har tidigare publicerats i Göteborgs Vykortsklubbs Bulletin 2-2004 och Bulletin 1-2017.

När Titanic på sin jungfruresa 1912 rände på ett isberg och gick till botten med 1495 personer så skrevs det mängder av tidningsartiklar och böcker om detta. Det gavs även ut många vykort och dessa utgör nu ett alltmer exklusivt samlarområde. Titanic-kort var väl redan från början samlingsvärda men intresset ökade explosionsartat när man 1985 fann vraket på ca 4000 meters djup. Rederierna och de agenter som sålde resorna gav ofta ut kort långt innan fartygen var byggda. Man beskrev de kommande fartygen som ännu större, ännu snabbare och framför allt mycket bekvämare än några andra redan existerande fartyg. White Star Line gav 1910–1911 ut sin första egna serie reklamvykort angående Olympic och Titanic. Serien består av tre kort. På ett av korten ser man fartyget ställt på högkant och på vardera sidan om fartyget är olika kända byggnader avbildade. Fartyget är förstas högst! På textsidan anges byggnadernas namn och höjd. Ett andra kort visar Olympic fotograferat snett förifrån. Ingen speciell reklamtext på textsidan men däremot på nederkant av bildsidan. Det tredje kortet i serien visar en kraftfullt tecknad bild av Olympic som stävar fram med full fart, farligt

nära två små segelfartyg.

På kortets adresssida kan man läsa att Olympic sjösattes den 20 oktober 1910 och att Titanic skall sjösättas ”i en nära framtid”. Titanic sjösattes 31 maj 1911. Kortet är alltså fullt giltigt mellan dessa båda datum. Detta tredje kort finns med minst en avvikande textsida. Ronald Östling kom över en variant vid sitt senaste amerikabesök. Reklamtexten är något komprimerad

THE WORLD'S GREATEST STEAMERS
"OLYMPIC" WHITE STAR LINE'S "TITANIC"
TWIN SEA GIANTS

vad gäller fartygsdata. På så sätt har det blivit plats för reklam för First National Bank of Pittsburg.

Man kunde vända sig dit för uppgifter om priser och seglationstider.

Man frågar sig gärna om det fanns något samband mellan denna bank och rederiet. En av storsamlarna av Titanic-material i Amerika har berättat för Ronald att världens rikaste man, John Jacob Astor, ägde Pittsburgbanken, som kan ha varit med och finansierat fartygsbyggena. Bankiren Astor och hans unga, andra hustru fanns för övrigt med ombord på Titanic och de drunk-

nade båda. Det är en raritet som min gode vän Ronald fört med sig hem till Sverige! Om de två förstnämnda korten har haft några varianter beträffande reklamtexten har jag ingen kännedom om.

Svenska Amerika Linien

Text: Jan Olsson
Artikeln publicerades första gången i Bulletinens Jubileumsnummer 4-2003.

Vi är ganska många som samlar Svenska Amerika Linien's fartygs-kort, inte enbart för att fartygen var vackra utan kanske även för att familjen Broström har en intressant historia. Hur en fattig grabb från Kristinehamn som startar med två tomma händer lyckas bygga ett helt skeppsimperium. För oss som är uppväxta i Göteborg har dessutom Amerika Linien extra guldglans. Det var fest varje gång när dessa atlantjättar kom till Göteborg, tiotusentals

människor samlades på bergen vid hamninloppet med picknickorg för att se skådespelet. Axel Broström föddes 1838 i Brobyn söder om Kristinehamn. Som så många andra fattiga pojkar måste Axel börja arbeta i tidig ålder. Hans första jobb blev att köra en så kallad sjöändskärra från vattensystemet en mil norr om Kristinehamn ner till staden och åter till sjöändan. På uppvägen var kärnan lastad med spannmål, salt och sill för vidare transport till Bergslagen. På vägen ner till Kristinehamn fraktades stång- och tackjärn, stål och spik från bruken i Bergslagen. Denna last skulle transporterats vidare till Göteborg med de fyra skutorna (Yngve, Wictor, Järnbäraren och galeasen Mathilda). 20 år gammal avancerade Axel till förare och bromsare på ångloken som nu hade ersatt de hästdragna

vagnarna. Fyra år senare, 1862, fick han anställning hos grosshandlare C A Hagberg som drev en stor export- och importfirma i Kristinehamn, och som bl a ombesörjde en stor del av frakten av bergslagsjärnet ut på världsmarknaden. Axel Broströms titel i det nya företaget var faktor, han hade huvudansvaret för lastning och lossning av skutorna. Det var nu som han på allvar började ägna sig åt det som skulle bli hans framtida sysselsättning – sjöfarten. Det fanns två Mathildor i Axels liv – systemen som skött hemmet efter föräldrarnas död – samt hustrun. Men nu hade han fått en ny förälskelse med samma namn. Det var gaeleasen som han så ofta varit med att lasta och lossa och som han önskade att han någon gång skulle kunna bli ägare till. Tillfället skulle komma mycket tidigare än han kunde ana. År 1865 avled hans arbetsgivare Hagberg. Vid stärbhusets auktion slogs klubban i bordet efter Axels bud på 2000 riksdaler. Broströms rederi bygge var nu påbörjat. 1905 lämnade Axel Broström över ansvaret till sonen Dan och det skulle dröja ännu tio år innan det första passagerarfartyget införlivades i Broströms flotta. Holländska Amerika Linien hade ett fartyg till salu. Det var byggt 1900 och hade plats för 1124 passagerare. Fartyget, Potsdam, hade stött på en mina utanför holländska kusten och var svårt skadat. Efter en snabb reparation och ombyggnad kunde fartyget (nu omdöpt till Stockholm) sättas i trafik den 11 december 1915. Att denna passagerarlinjes tillkomst var en nationell angelägenhet, manifesterades av att stora delar av

regeringen deltog i invigningsfestligheterna. Jag får ofta frågan av SAL-samlare var man kan få tag i Robin Holmstedts och Per Wallins SAL-katalog. Svaret är att den är slutsåld sedan länge och enda chansen är att hitta den på auktion eller i ett antikvariat. För alla er som inte har något exemplar presenterar jag de olika fartygen direkt från SAL-katalogen i något komprimerad version.

Stockholm I 1915–1928

Byggt 1900 i Hamburg och hette ursprungligen Potsdam. Kunde göra 15 knop och ta 1124 passagerare och 200 mans besättning. Förste svenske befälhavare hette Alex Håkansson. Premiärtur för det svenska rederiet från Göteborg till New York 11 december 1915 med 150 passagerare och 150.000 postförsändelser. Stockholm I var svartmålad. Hon såldes sedemera till Norge och byggdes om till valkokeri och fick namnet Solglimt. 1941 uppbringades hon av tyskarna och användes till förrådsfartyg i Frankrike. Träffades om bomber och sjönk i Cherbours hamn. Bärgad och skrotad 1947.

Drottningholm 1920–1948

1920 köpte rederiet Virginian från Allan Line, byggt 1905 i Glasgow. Med sina 3 propellrar kunde hon göra 17 knop. Omdöpt till Drottningholm och kallades internt för Drottningen. Efter en genomgripande modernisering i Göteborg avgick hon till New York 29 maj 1920. Övertogs av SAL:s dotterbolag South Atlantic Lines Inc. i Panama år 1948 och

namnet ändrades till Homeland. Skrotades 1955.

Kungsholm I 1923–1924

Till Göteborgs Jubileumsutställning 1923 förväntades en ökad ström av dollarturister. För att tillgodose efterfrågan chartrade rederiet ett systemfartyg till Stockholm (Potsdam). Hon hette Noordam och döptes om till Kungsholm. Det blev täta och fullbokade turer mellan New York och Göteborg under jubileumsåret. Man kan säga att hon blev en parentes i SAL:s historia, eftersom hon återlämnades till sitt ursprungliga rederi redan 1924, då jubileumsåret var slut.

Gripsholm I 1925–1954

Rederiets första nybygge, levererad från varvet i Newcastle-Upon-Tyne 1925. Hon blev det första dieseldrivna passagerarfartyget i atlanttrafik med en toppfart på 17 knop. Plats för 1643 passagerare och 301 mans besättning. Hon fick äran att göra rederiets första kryssningsresa till Medelhavet. Hon blev känd och aktad internationellt för sina hjälpsatser under andra världskriget då hon tillsammans med Drottningholm gjorde flera utväxlingsresor i Röda Korsets regi. Under nästan varje resa i fredstid hade man särskilda minnespoststämplor. Hon övertogs 1954 av SAL:s dotterbolag Bremen Amerika Line och behöll sitt namn. Hon döptes senare om till Berlin. 1958 övertogs hon av Norddeutscher Lloyd

i Bremen. Hon skrotades 1966.

Kungsholm II 1928–1941

Byggd 1928 i Hamburg. Plats för 1544 passagerare och 344 mans besättning. Kunde göra 17 knop. Var kryssningsfartyg fram till krigsutbrottet 1939. Togs av amerikanerna 12 december 1941 och såldes till US Maritime Commission 2 januari 1942. Tjänstgjorde som trupptransportfartyg omdöpt till John Ericsson. Såld tillbaka till SAL 1947 som sålde vidare till dotterbolaget South Atlantic Lines Panama och omdöpt till Italia. Mediterranean Lines Inc Panama övertog henne 1951 med bibehållet namn. Såld 1964 till Freeport-Bahamas Enterprises Ltd Panama för att användas som flytande hotell med namnet Imperial Bahama. Skrotades 1965.

Stockholm II 1939–1941

Byggd som nära nog renodlat kryssningsfartyg i Italien 1938. Hon kunde ta 1295 passagerare och 403 mans besättning. 1938 utbröt en våldsam brand ombord. Sabotage misstänktes, men någon officiell brandsorsak fastställdes aldrig. Skadorna var så omfattande att man tvingades sträcka kölen till ett nytt fartyg som sjösattes 1940. När Italien blandade sig i kriget, övertog Italienska staten fartyget, eftersom SAL inte längre var intresserad av henne. Tyska trupper sänkte henne utanför Trieste.

Stockholm III 1948–1960

Det första egentliga passagerarbåtsbygget vid ett svenskt varv (Götaverken) gällande atlantgående fartyg. Det byggdes som kombinerat passagerar/last-fartyg, men man insåg snabbt att det inte fungerade. Lastutrymmena byggdes om till passagerarhytter. Men kapaciteten var blygsam jämfört med tidigare fartyg. Hon tog endast 395 passagerare. Fartyget var det första som började med kryssningar efter kriget. 1951 gick färden till Västindien och ett färggrant tecknat vykort (se vinjetten) gavs ut till denna kryssning. Tyvärr har hon gått till historien på grund av kollisionen med det italienska kryssningsfartyget Andrea Doria 1956. Hon såldes 1959 till Freier Deutscher Gewerkschaftsbund i forna DDR och fick namnet Völkerfreundschaft. 1985 såldes hon till Volker. 1986 blev hon flyktingförläggning i Oslo, omdöpt till Fridtjof Nansen. 1989 såldes hon till Starlauro Societa per Azioni i Neapel för att genomgå ett omfattande ombyggnadsprojekt.

Kungsholm III 1953–1965

Byggd 1953 vid De Scheldevarvet i Vlissingen, Holland. 19 knop, 1428 passagerare och 355 mans besättning. Hon gjorde rederiets första Jorden-runt-kryssning, med start i januari 1955, en resa som tog 92 dygn och en reslängd motsvarande 5853 landmil. Hon såldes 1965 till Norddeutsche Lloyd i Bremen och döptes om till Europa. 1981 såldes hon till Costa Armatori Spa i Genova, registrerad i Panama och omdöpt till Columbus C. Efter en kollision med piren i Cadiz hamn 1985 blev skadorna

så omfattande att hon skrotades.

Gripsholm II 1957–1975

Byggd vid Ansaldovarvet i Genua 1957. Fart 18 knop, 778 passagerare. Hon såldes 1975 till Nautilus Armadora i Italien och döptes om till Navarirto. 1983 såld till Multiship Italia i Rom och omdöpt till Samantha. 1984 såld till Universal Glow i Panama och döptes till Regent Sea. 1990 såld till Lujo Cruise i Nassau med bibehållet namn. Sommaren 2001 slutar historien om Gripsholm II. Nu under namnet Sea, förliste hon utanför Sydafrika. Hon skulle bogseras till Indien för att skrotas men fick under hårt väder slagsida. Man försökte få tillstånd att föra in henne till sydafrikansk hamn för reparation men myndigheterna sa nej av rädsla att fartyget skulle sjunka.

Kungsholm IV 1966–1975

Byggd vid Clydebank i Skottland 1965. Fartyget var anpassat för kryssningar och dollarpassagerare med sitt lyxiga utförande. Såldes 1975 till Flagship Cruises i Monrovia med bibehållet namn. Övertogs senare av Peninsular & Oriental Steam nav. Co i London. Efter ombyggnad där bl a främre skorsten togs bort sattes hon i kryssningstrafik under namnet Sea Princess.

Borgholm 1924–1934

Köptes från ett danskt rederi på Bornholm (hette då Bornholm) SAL räknade med att kunna öka passage-

rarantalet på amerikabåtarna genom att hämta passagerare runt Östersjön. När SAL:s nybyggda Marieholm levererades 1934 såldes Borgholm till DIS Ostersoer på Bornholm. Hon gick mellan Köpenhamn och Bornholm med bibehållet namn. Såldes 1937 till NS DIS paa Bornholm af 1866 i Rønne döptes om till Ostersoer. Borgholm Skrotades 1953.

Kastellholm 1929–1952

Byggdes vid Eriksbergs varv och sattes i trafik mellan Stockholm och Åbo. Antalet passagerare till amerikabåtarna ökade avsevärt genom tillkomsten av de finska passagerarna. 1952 såldes hon till Ångfartygsaktiebolaget Marieholm i Åbo och två år senare till Ångfartygs AB Bore, Åbo med bibehållet namn. Under Boretiden gick hon på Östersjökrussningar och sågs ofta i Visby. Efter ytterligare tre ågarbyten skrotades hon 1975.

Marieholm 1934–1940

Med Marieholm hade SAL nu två moderna kustångare i Östersjötrafik. Hennes tid i SAL blev dock kort. Efter andra världskrigets utbrott inköptes hon av marinförvaltningen 1940 för att användas som stabsfartyg. 1977 såldes hon till Rederi AB Marieholm i Stockholm och efter ytterligare två ågarbyten restaurerades hon till ursprungligt skick. Marieholm ligger i dag som flytande restaurang i Göteborgs Maritima Centrum.

Vykorten

Första vykortet på första Stockholm

togs fram av Antonsons Tryckeri i Göteborg. Det var ett tecknat kort i svart/vitt. Bilden är gjord efter ett foto på Potsdam. Vid en närmare granskning finner man att vissa detaljer finns kvar från fartygets första tid hos det holländska rederiet, bl a ett vitt band runt skrovet. Ett flertal förlag och tryckerier producerade vykort med SAL:s fartyg. AB Göteborgs Konstförlag svarade för de flesta. Jolin & Wilkenson gav ut vykort med fartygen under hela rederiets tid. Oscar Isacson och Wezäta tryckte en lång rad reklamvykort för rederiet. En hel del tecknade kort och konstreproduktioner kom från Göteborgs Litografiska AB. Fotografier av CA Träff (T-foto) på rederiets båtar, finns bl a med många nummer. Varuhusen Ferd. Lundquist, Grand Bazar och Meeths gav också ut kort. Harald Olsen brukade ta plåtar när Gripsholm var på besök i Stockholm. AB Alga och Pressbyrån bör också nämnas bland de förlag som tillverkat kort. Hur många olika vykort med SAL-båtar som finns vet ingen men en grov gissning ligger på 600. 470 st finns beskrivna i Robin Holmstedts och Per Wallins katalog.

Landsarkivet hösten 2018

Vi fortsätter fira Riksarkivet 400-årsjubileum genom att bjuda in till intressanta programpunkter och evenemang, dels i "torsdagsföreläsnings"-serien som vi arrangerar i samarbete med föreningarna GöteborgsRegionens släktforskare och Industrihistoria i Väst.

Fri entré till samtliga aktiviteter, OBS obligatorisk platsbokning till torsdagsföreläsningarna. Obligatorisk platsbokning – du bokar din biljett genom att maila ditt namn till bokning.gla@riksarkivet.se senast kl 12.00 samma dag som föreläsningen äger rum. Obs! Begränsat antal platser. Du behöver vara på plats 15 minuter innan föreläsningen för att bekräfta din bokning annars blir platsen vakant.

25 oktober kl. 18.30–19.15

Ett motsägelsefullt möte – biografiska berättelser om mission i Fristaten Kongo kring sekelskiftet 1900

Fristaten Kongo har kommit att symbolisera ett av den europeiska imperialismens allra mörkaste kapitel. I spåren av koloniseringen startade Svenska Missionsförbundet sin verksamhet i landet under tidigt 1880-tal. Med arkivmaterial såsom dagböcker och brev har historikern **Pia Lundqvist** utforskat komplexiteten i missionsprojektet, vilket presenteras i föredraget som bygger på hennes nyutkomna bok.

Hårt paket fås till nedsatt pris hos GRS

En utmärkt handbok för dig med intressanta handlingar hemmavid. Här får du information om hur du bäst kan kategorisera och förvara bilder och dokument i olika former. Finns att köpa på <https://www.rotterbokhandeln.se/> och snart hos GRS. Pris från Förbundet är 255 kr, **medlemspris** för dig som är medlem i en släktforskarförening anslutet till förbundet är 225 kr.

Titlar och tilltal: Ställde ibland till ett liv utan dess like

Namn

Ett annat sätt att tilltala någon var med namn, utan någon som helst titel. Här var grundregeln att underordnade och jämställda kunde tilltalas med bara namn. Socialt överordnade kunde i viss mån tilltalas utan titel, men inte direkt överställda, som t.ex. en chef eller där den sociala skillnaden var rejäl.

Män tilltalades med efternamn, medan kvinnor tilltalades med förnamn såvida de inte hade någon form av "bättre" ställning då de måste tilltalas med titel och efternamn. Sålunda sade man "Brita" till mjölkpiggen men "mamsell Ek" till barnens guvernant, medan "Kronberg" fungerade lika bra till drängen, barnens informator och ortens bankkamrer (från både en man och en kvinna i de första två fallen, men bara från en man – i högre ställning – i det sista fallet).

Användes namn användes inte samtidigt "du" eller "ni". "Kan Brita kärna smöret?" var alltså korrekt, men absolut inte "Brita, kan du kärna smöret?".

Du-reformen

År 1967 tillkännagav Medicinalstyrelsens nytillträdde chef Bror Rexed att han förväntade sig att alla anställda på Medicinalstyrelsen från och med nu tilltalade varandra, oavsett tjänsteställning, med "du". Själv tänkte han säga "du" till alla sina medarbetare och förväntade sig att de sade "du" till honom. Uttalandet ställde naturligtvis till ett liv utan dess like, men Rexed stod fast vid sitt beslut. Att människor som dagligen

arbetade sida vid sida skulle hålla på och säga "byrådirektör Bergström" i var och varannan mening tyckte han bara var tjafs, odemokratiskt och slöseri med tid. Rexed hade ingen annan avsikt än att han ordentligt ville fastslå hur det skulle vara på hans eget arbetsställe, men på rekordtid var "du-reformen" införd på snart sagt alla arbetsplatser. Och därifrån spred sig bruket snabbt ut i det övriga samhället. De flesta tyckte nog att det var enkelt och praktiskt att säga "du" till alla, men många ansåg det vara respektlöst och att det hade en praktisk konsekvens som var mindre bra: folk började presentera sig utan efternamn eftersom det inte längre behövdes i samtalet och det blev alltså svårt att veta *vilken* "Erik" man talat med.

Titlar

Titlar kan delas upp i tre grupper:

"Neutrala" titlar

Yrkestitlar

Bördstitlar

Släkttitlar

"Neutrala" titlar Med "neutrala" titlar menas här herr/fru/fröken. För var de inte alls neutrala utan angav social status, och idag har de återigen blivit ett problem eftersom de anger kön och civil status, något alla är så förtjusta i.

"Herr" var från början förbehållet "herremän", alltså män som till-

hörde de övre stånden – adel och präster. Formen var då samma som för en i England dubbad riddare, dvs. herr + förnamnet – herr Erik, herr Magnus etc. (jfr engelska "Sir John"). Skälet var enkelt och självklart; inte ens frälsesläkter hade alla gånger familjenamn innan ca 1630. Under 1600-talet gick man över till herr + familjenamn. Mot slutet av 1600-talet var "herr" inte uteslutande förbehållet de två främsta stånden, även en och annan borgare med hög ställning (borgmästare, jurist, officer, mycket rik och mäktig köpman etc.) kunde tituleras "herr".

"Fru" var en ännu högre titel och användes från början uteslutande om och till drottningar. Naturligtvis aspirerade högadelns damer på titeln, som också blev deras under 1600-talet...varpå övriga adliga damer också lade beslag på den. Titeln var dock fortfarande "högge" än "herr" – en kyrkoherde var utan tvekan "herr", men hans hustru var ännu ett bra tag in på 1700-talet fortfarande inte "fru". Från mitten av 1700-talet tappade dock titeln sin förnämhet, och det ganska snabbt – redan något decennium innan år 1800 kunde en sergeants hustru tilltalas med "fru".

"Fröken" var i likhet med "fru" ursprungligen förbehållet kungliga damer; från början dock inte enbart *ogifta* kungliga damer. Även denna titel började användas av adliga damer, nu dock enbart de ogifta. "Fröken" är den titel som längst bevarat sin exklusivitet – inte förrän 1866 tog tidningen Aftonbladet initiativet till den s.k. *fröken-reformen*

som innebar att "alla" ogifta kvinnor kallades "fröken", inte bara adliga kvinnor. Med "alla" förstås här naturligtvis bara borgerliga kvinnor; ingen kom på tanken att en bondflicka skulle kunna tilltalas med en titel. Dessa, som vi uppfattar det, svenska titlar kom från Tyskland. Under senare delen av 1600-talet blev dock istället Frankrike landet på modet och de franska titlarna monsieur, madame och mademoiselle började användas. Från början var det naturligtvis adeln som abonnerade på de här titlarna, men mycket snabbt åkte de nerför den sociala skalan. De franska titlarna – i svensk version musjör, madam, mamsell – ansågs nu mindre fina än de svenska; det var således "fru grevinnan", inte "madam grevinnan". De franska titlarna blev istället lämpliga för dem som inte fullt ut kvalificerade sig för svenska titlar, som t.ex. en informator som ofta var en student på väg att bli präst. Eller prästens hustru och döttrar. Under senare delen av 1700-talet började de franska titlarna också användas till yrkeskvinnor. Om "madam" eller "mamsell" skulle användas berodde nu inte på om kvinnan i verkligheten var gift eller inte, utan vad hennes yrke gav för uppfattning om hennes civila status. En kvinna i ett "manligt" yrke var sålunda "madam" medan en kvinna i ett "kvinnligt" yrke tilltalades "mamsell". Uppfattningen vilade på vad som sågs som lämpliga yrken i olika sociala situationer. Ett "manligt" yrke förutsatte att kvinnan var gift eller änka och utövade sin mans yrke för att han var

bortrest, sjuk eller död – även om det i verkligheten inte fanns och aldrig funnits någon äkta man. Exempel kan vara de roddarmadamer som fanns i t.ex. Stockholm, eller mursmäckor (hantlangare till murare) som också kallades "madam" eller, vanligast av alla, "torgmadammer", kvinnor som sålde i stånd på torget. Ett praktexempel är madam Flod i Strindbergs *Hemsöborna* (1887) – som änka utövar hon ett manligt yrke (bonde) och använder sin mans namn, men kan naturligtvis inte (som sin döde man) tilltalas bara med efternamnet "Flod" utan måste få något slags titel och eftersom hon var rik trots att hon tillhörde bönderna (som inte hade titlar) fick det bli "madam"; "fru" kunde inte ens i slutet på 1800-talet komma i fråga. Ett "kvinnligt" yrke var å andra sidan ett yrke en respektabel borgerlig kvinna kunde utöva innan hon gifte sig. Hit räknades t.ex. sköterskor, guvernanter och lärarinnor, sällskapsdamer, brodöser, expeditör i finare affärer etc. Dessa kvinnor kunde vara hur gifta som helst, men om de arbetade utanför hemmet behandlades de i sitt yrke socialt som ogifta eftersom ingen borgerlig äkta man (officiellt) skulle tillåta att hustrun yrkesarbetade. Detta bruk har levt kvar in i vår tid – t.ex. lärarinnor och servitriser kan fortfarande tilltalas "fröken", alldeles oavsett att de har en blänkande vigsling.

Trots "fröken-reformen" var det en kategori kvinnor som behöll sina mam-selltitlar mycket länge, och det var husmamseller, alltså lite "finare" hushållerskor eller rentav husfruar (chef för de kvinnliga inomhustjänarna i ett

stort hus). Själva sinnebilderna av en husmamsell är skådespelerskorna Julia Caesar och Dagmar Ebbesen, som spelade sådana roller på film under framförallt 1930- och 40-talen. Det fanns en kategori som aldrig tilltalades med civila, "neutrala" titlar, och det var alla som tillhörde bondeståndet, allmogen. Detta gällde fram till efter första världskriget, och i en del fall ända fram till andra världskriget. Husbonden på en gård tilltalades med "far" (oavsett att han kanske bara var 22 år och inte hade några barn) och hans hustru, husmodern, med "mor". Fanns det flera närvarande som hade samma anspråk på en sådan titel, kunde man lägga till gårdsnamnet: husbonden på Norrgården blev sålunda "Norrgårdsfar" och hans hustru "Norrgårdsmor". Allmogens barn tilltalades med förnamn, ibland – precis som för deras föräldrar – med gårdsnamnet tillagt. Med "gård" förstås inte bara en stor präktig bondgård utan även torp och backstugor. Detta med "far" och "mor" återspeglas i folkräkningarna, där – till mångas förvåning – mannen i hushållet alltid skrivs som "far" (och hustrun som "mor") trots att där inte finns några barn. I jämlikhetens namn är det dock här så att *alla* hushåll, oavsett status, redovisas på detta sätt.

Ingela Martenius

Bildsvep från Släktforskar dagarna i Växjö 1 –2 september 2018

Välbesökta föreläsningar

*Emigranternas Hus där
förbundsstämman avhölls*

Mycket folk i montrarna

*Ringlande köer till
föreläsningarna*

Foto Kjell Croné och Christina Claeson

LANDET RUNT ur olika medlemsblad

GRS byter Västanbladet med ett 60-tal andra föreningars tidskrifter. De finns tillgängliga i GRS bibliotek. Gunilla Brolund ger tips på några läsvärda artiklar i dessa och andra periodica.

Anbudet, informationsblad för Eskilstuna-Strängnäs Släktforskarförening, nr 2 2018. Lena Sundin Andersson presenterar en bok från 1884, "Husmodern i staden och på landet". Där kan vi läsa om allt en husmor måste behärska, från matlagning, plikter mot man, barn och tjänstefolk, plikter mot dig själv, att hålla ordning på pigornas sedlighet, hälsovård. Vidare ingår inläggning, torkning och förvaring av mat, bakning, brygd, ljusstöpning, tvätt, såpkokning, trädgårdsskötsel, ladugårdsskötsel, med mera, med mera.

AnGripen, Medlemstidning för Malmö Släktforskarförening, nr 2 2018. I förra numret började Leif Nyström gå igenom olika typer av Skånekartor, intressanta för släkt- och bygdeforskare, och var man kan hitta dem. Här fortsätter han med ytterligare källor och många tips hur man ska hitta just den gård man själv är intresserad av.

Arosiana, Medlemsblad för Västerås Släktforskarclubb, nr 2 2018. *Theresa Johnsson* berättar om länshäktet i Västerås slott, där under första halvan av 1800-talet mängder av folk intogs anklagade för tiggeri, för av-

saknad av giltiga papper eller för att de saknade arbete. Vilka var de, hur gick det till när de greps, var kom de ifrån och vad hände med dem? I samma nummer kan vi också läsa om Sophie Sager, som 1848 utsattes för våldtäktsförsök och misshandel av sin hyresvärd. *Simeon Andersson* berättar att hon tog strid för sin rätt, gick till domstol och startade den första offentliga diskussionen om våldtäkt i Sverige. Ytterligare en intressant artikel i samma nummer är "Fattigvården i Västerås", där *C H Björklund* går igenom hur det kunde gå till.

Diskulogen, Medlemstidning för föreningen DIS, nr 121 juni 2018. Okänd fader är ju ett begrepp de flesta släktforskare möter, men här berättas om okänd moder sökes. *Sven-Erik Petersson* berättar om ett snårigt letande i den egna familjen och vilka vägar de tog.

Hallandsfarares Information, Medlemsblad för Hallands Släktforskarförening, nr 120 juni 2018, där *Sven-Arne Svensson* berättar om en av 1800-talets bedragare, kallad "Lindomegrosshandaren" – intet nytt under solen! I samma nummer berättas om en ny bok från Onsala hembygdsgille, "Hemman och gårdar i Onsala socken, från danska tiden till nutid", som torde vara intressant för alla med anor i Onsala.

Häradsbladet, Medlemstidning för Vedbo, Tössbo, Valbo, Nordals och Sundals härad på Dal, **nr 1 2018**. *Uno Fransson* berättar om Johannes Olsson, ”**Brånasmeden**”, en rikt begåvad man och diktare.

KGF-Nytt, Medlemstidning för Kronobergs Genealogiska Förening, **nr 141 juni 2018**. *Lisbeth Joabsson* berättar om en ana, Johan Magnus Petersson, och **dråpet 1864** på forvågen till Karlskrona och dess följder.

Mimers Brunn, Arkeologi Etnologi & Historia i Västra Götaland, **nr 3 2018**. *Christina Ström* berättar om Beda Hallberg, halländskan bakom majblomman. I en annan artikel visar *Kristina Thomsson* exempel på **1900-talsforskning**, då hon går igenom hur hon tagit fram uppgifter om sin far Erik Gösta Andersson i Skyttorp, från hans födelse 1916 tills hans död 1990, med angivande av källor där uppgifterna hämtats.

Släkthistoriskt Forum, Tidning för Sveriges släktforskare, **nr 3 2018**. Detta nummer av tidningen har som tema **de miserabla**; de allra fattigaste – orsaker, leverne och åtgärder behandlas i ett flertal artiklar. Som vanligt skriver man också ett landskap, den här gången är det **Småland**.

Sist men inte minst visar *Mårten Svärd* hur man ska göra för att **hitta sin socken** i Google Earth via en datafunktion som han skapat och kostnadsfritt ställt till släktforskarnas förfogande. Gör så här:

1. Om du inte redan har Google Earth ladda ner här (kostnadsfritt): www.google.com/earth/download/gep/agree.html

2. Ladda ner sockenfilen här: mygen.atavus.se/svenska_socknar.kmz

3. För att använda: dubbelklicka på den nedladdade sockenfilen. Sök genom att skriva sockennamnet i sökrutan.

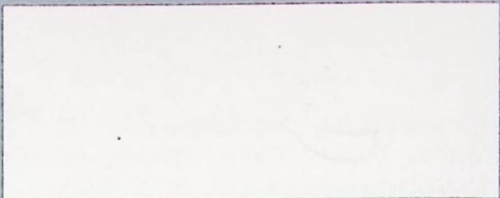
Släktträdet, Nordvärmlands Släktforskarförenings medlemstidning, **juni 2018**. Här kan vi läsa om Stor-Po, en legendarisk **mästerflottare**, född 1855. Trots sitt ofta farliga jobb och orädda sätt vad gällde både timmerbrötare och slagsmål fick han avsluta sina dagar fridfullt på Vitsands ålderdomshem.

Värmlandsanor, Medlemstidning för Värmlands Släktforskarförening, **nr 2 juni 2018**. *Gunvor Waller* upptäckte, när hon bläddrade bland **bo-uppteckningar**, att när en handlare gick bort antecknades både hans privata tillgångar samt även hela varulagret – en guldgruva för att få veta mer om livet på 1880-talet. Här görs en genomgång av vad man kan hitta.

Ättlingen, Skövde Släktforskarförening, **nr 1 2018**. *Inger Friggeråker* tittar på **sockenprotokoll** från Odensåker, och ger exempel på de matnyttiga saker man kan hitta där. Hon uppmanar alla släktforskare att läsa de gamla sockenprotokollen från sin egen hembygd

Posttidning B

Avsändare:
GöteborgsRegionens
Släktforskare
Erik Dahlbergsgatan 36 B
411 26 Göteborg

Vi barn blev rädda..

..en gång när mamma blev arg och grälade på pappa.
Det måste ha varit på 60-talet och mamma sa något om
att pappa minsann hade varit med någon annan.
Men det hela glömdes bort och det finns ju saker man
bara inte pratar om.

Pappa blev änklings och så dog han själv i våras och vi
hittade ett kuvert i hans låda på äldreboendet. Det låg
ett foto inuti. En vacker kvinna, från 50-talet verkar det.
Ingen påskrift. Bara ett foto.

Föräldrarna borta nu, så vem är kvinnan?

Ingen kvar som vet. Eller?

På släktforskarföreningen kan man få hjälp att hitta personer som man inte vet
så mycket om. Jag och min bror gick dit. Vi har ännu inte hittat kvinnan, men fått en
massa andra bra tips. Och det bästa tipset av alla förstås: Prata med dina föräldrar
innan det är för sent.

Har du ett foto med betydelse? Något du vill ha svar på? Eller vill berätta?

Välkommen till GRS' expedition! Ena gången får du hjälp.

Nästa gång kan du hjälpa någon annan.

Och så kanske det blir en tankeväckande artikel i vår medlemstidning.

Sånt har hänt förr!

Det är bouppteckning om tre veckor. Kvinnan lär inte dyka upp. Men finns avkomma?

Välkommen till GRS, expeditionen.

Erik Dahlbergsgatan 36 B, några minuter från Vasaplatsen
(se detta nummers framsida...!)

Vardagar 10 - 14, och utvalda lördagar

Ring gärna innan: 031- 131226

